

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра загальнотеоретичного правознавства та публічного права

ЮРИДИЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ

Навчально-методичний посібник

*Підготував: кандидат юридичних наук, доцент кафедри
загальнотеоретичного правознавства та публічного права
Зверев Євген Олександрович*

Рекомендовано вченою радою факультету правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Рішення ВР ФПвН від 22 червня 2026 р.)

Зміст

1. Вступ, мета і завдання посібника
2. Очікувані результати навчання
3. Тема 1. *Тлумачення. Теоретичні та історичні аспекти*
4. Тема 2. *Юридичне тлумачення. Теоретичні та історичні аспекти*
5. Тема 3. *Юридичне тлумачення в романо-германській правовій сім'ї*
6. Тема 4. *Юридичне тлумачення в англосаксонській правовій сім'ї*
7. Тема 5 *Юридичне тлумачення в мусульманській правовій сім'ї: загальний огляд*
8. Тема 6 *Основні теорії юридичного тлумачення та їх особливості*
9. Тема 7 *Тлумачення конституцій, законів та інших нормативно-правових актів*
10. Тема 8 *Тлумачення договорів*
11. Тема 9 *Тлумачення міжнародних договорів*
12. Рекомендована література
13. Приклади тестових завдань з курсу «Юридичне тлумачення»

Вступ, мета і завдання посібника

Юридичне тлумачення – одна з основних сфер діяльності юристів усіх фахів та усіх компетентностей. Його здійснюють і юристи-теоретики, і юристи-практики. Саме тому, опанування навичками юридичного тлумачення є невід’ємною частиною професійної освіти майбутнього правника. Переважно, такі навички здобуваються на курсі з теорії права та частково на курсах з галузевих правових наук. Водночас, ці дисципліни не фокусуються конкретно на питаннях юридичного тлумачення, а тому в навчальній програмі з підготовки правників магістерського рівня в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» було впроваджено вибіркову навчальну дисципліну «Юридичне тлумачення», яка одразу здобула визнання студентів, і яку вони обирають для вивчення уже 10 років, висловлюючи в результаті її опанування високі оцінки як навчальним матеріалам, так і самому процесу її викладання. За цей значний період дисципліна не могла не змінитися. Викладач усіляко намагався і намагається враховувати всі найкращі доступні йому напрацювання як науки юридичного тлумачення (а ширше – юридичної герменевтики), суміжних наук, так і практики. Більше того, за цей період даний курс був апробований на базі двох іноземних університетів – Університету Юстуса Лібіга (м. Гіссен, Німеччина) та Університету в Буффало (Державний університет штату Нью Йорк, м. Буффало, США), де вони також отримали високе схвалення німецьких та американських студентів відповідно.

Водночас, робота над даним курсом вимагала систематизації матеріалів, що започаткувало роботу над створенням підручника з юридичного тлумачення, який би враховував відповідний набутий досвід. Робота над ним триває, однак, наразі виникла ідея почати цю роботу зі створення навчально-методичного посібника, який має прокласти дорогу майбутньому підручнику та дозволить врахувати можливі зауваження від зацікавлених сторін.

Даний посібник має на меті викласти переважну більшість тем з курсу «Юридичне тлумачення» в базовій, простій і доступній формі, яка пропонується як студентам для полегшення їх сприйняття матеріалу, так і для колег-викладачів схожих навчальних дисциплін, що дасть можливість більш впорядковано підійти до їх викладання. Для цього використовуються короткий

виклад теоретичного матеріалу, висвітлення матеріалу у вигляді схем та спеціально підібрані до кожної теми контрольні запитання. Наприкінці поданий список рекомендованої літератури, яка використовувалась для формування даного посібника і базового для нього курсу «Юридичне тлумачення», а також список пропонованих тестових завдань, які можуть бути використані в навчальній та методичній роботі.

Автор посібника хоче висловити щиру вдячність своїм численним студентам, які слухали курс «Юридичне тлумачення», колегам з кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія», а також колегам з Університету Глазго (Сполучене Королівство), Університету Бонна, Університету Вуппертаталя та Університету Гіссена (Німеччина), а також Університету в Буффало (Сполучені Штати) за підтримку різними способами.

Очікувані результати навчання

№ з/п	Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
1.	Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.	Сократівський метод та інтерактивне обговорення упродовж аудиторних занять, метод кейсів, робота у міні-групах, дослідницький метод та розгляд проблемних ситуацій, аналіз вітчизняної та зарубіжної судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.
2.	Проводити збір та інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.	Порівняльно-правовий метод дослідження, проблемне навчання, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання).	Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики
3.	Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.	Аналітичний підхід до оцінки фактичних обставин в окремих справах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра, аналіз судової практики	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.

4.	Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.	Аналітичний підхід до оцінки фактичних обставин в окремих справах, виконання практичних завдань, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра, аналіз судової практики	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.
5.	Застосовувати інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.	Метод кейсів, сократівський метод та групове обговорення.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури та знань правових нормативних джерел.
6.	Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.	Дослідницький метод та вивчення проблемних питань, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання) аналіз і узагальнення судової практики.	Перевірка письмових робіт. Перевірка якості вивчення і узагальнення судової практики.

7.	Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.	Метод кейсів, інтерактивне проведення аудиторних занять, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.
8.	Мати базові навички риторики.	Доповіді самостійних робіт на аудиторних заняттях, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.
9.	Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.	Метод кейсів, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), підготовка самостійної роботи.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.

10.	Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності.	Дослідницький метод, проблемне навчання, виконання практичних завдань, аналіз та узагальнення судової практики.	Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики.
11.	Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.	Дослідницький метод, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз та узагальнення судової практики.	Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики.
12.	Використовувати комп'ютерні програми, необхідні у правничій діяльності.	Дослідницький метод та проблемне навчання, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз та узагальнення судової практики.	Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики.
13.	Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.	Метод кейсів, групове обговорення, робота у міні-групах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики

14.	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.	Метод кейсів, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, дослідницький метод та проблемне навчання, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра, аналіз і узагальнення судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики
15.	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.	Метод кейсів, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання).	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики

16.	Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.	Метод кейсів, робота у міні-групах, дослідницький метод та проблемне навчання, виконання практичних завдань, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз та узагальнення судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики
17.	Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.	Метод кейсів, виконання практичних завдань, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз судової практики.	Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики
18.	Пропонувати правові способи вирішення конфлікту виходячи з інтересів його сторін.	Метод кейсів, групове обговорення, робота у міні-групах, виконання практичних завдань, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра, аналіз судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.

19.	Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.	Метод кейсів, групове обговорення, робота у міні-групах, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), ділова гра, аналіз судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт.
20.	Виявляти випадки порушення вимог верховенства права та чинного законодавства.	Метод кейсів, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, дослідницький метод та проблемне навчання, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики
21.	Використовувати дослідницькі методи у професійній діяльності.	Метод кейсів, дослідницький метод та вивчення проблемних питань, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз судової практики.	Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики

22.	Обґрунтовувати правові позиції виходячи з основних понять і категорій гуманітарних наук та їх зв'язку з правом.	Метод кейсів, сократівський метод та групове обговорення, робота у міні-групах, дослідницький метод та проблемне навчання, моделювання професійної діяльності (імітаційне навчання), аналіз судової практики.	Поточний контроль активної участі студентів у групових заняттях. Перевірка якості прочитання та критичного аналізу фахової літератури. Перевірка якості виконання самостійних завдань. Перевірка письмових робіт. Перевірка якості узагальнення судової практики.
-----	---	---	---

Тема 1

Тлумачення. Теоретичні та історичні аспекти

Концепція юридичного тлумачення є однією з фундаментальних в праві. Воно стосується усіх галузей, застосовується на всіх рівнях, і є невід'ємною частиною юридичної теорії та практики. Тлумачення загалом – одна із когнітивних властивостей людини. Ми всі сприймаємо інформацію про навколишній світ, аналізуємо її та, відповідно, робимо висновки, базуючи на них наші подальші дії чи бездіяльність. Від якості сприйняття навколишнього світу в усіх його проявах залежить якість нашого життя, саме тому вміле володіння прийомами та техніками тлумачення суттєво допомагає нам жити якісне життя.

Тлумачення – термін дуже давній, адже його здійснювали ще наші пращури. Первісні люди повинні були сприймати та аналізувати події та явища, які їх оточували, але перші усвідомлені згадки про те, що собою являє тлумачення прийнято виводити з Стародавньої Греції, де була започаткована сучасна наука про тлумачення – герменевтика, назва якої походить від імені грецького бога Гермеса, головним завданням якого було передавати волю богів звичайним людям. Пізніше, в Стародавньому Римі було введено популярний нині термін «інтерпретація», який використовується взаємозамінно з терміном «тлумачення». Є й специфічний термін «екзегеза», що також має грецьке походження, але ним переважно позначають тлумачення релігійних текстів.

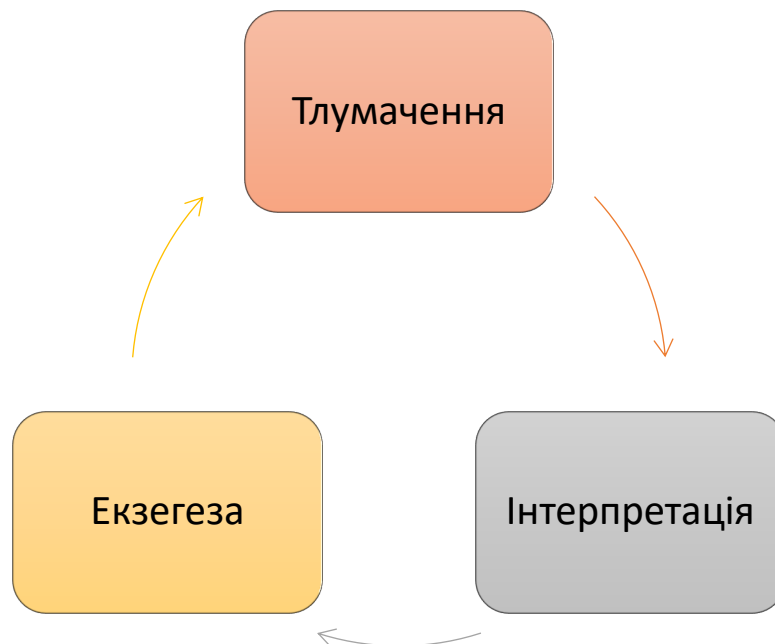
Саме поняття «тлумачення» нині розуміють переважно в двох сенсах: з'ясування та роз'яснення або у їх комбінації. При з'ясуванні суб'єкт тлумачення намагається збагнути повідомлення, передане у різних формах, за допомогою засобів тлумачення, а роз'яснення – це процес передання цього повідомлення іншим суб'єктам тлумачення аби вони в свою чергу відповідне повідомлення з'ясували. Під тлумаченням можуть розуміти й також комбінацію цих двох процесів, оскільки один суб'єкт може одночасно і з'ясовувати щось для себе, і роз'яснювати відповідну інформацію іншим.

Водночас, значення терміну «тлумачення» не обмежується наведеним вище. Досить часто його також розуміють у статичному та динамічному сенсі. Динамічний сенс – розуміння тлумачення як процесу або з'ясування або роз'яснення, або і того й іншого одночасно. Статичний сенс – це результат згаданої щойно діяльності (динамічного сенсу). Він найчастіше має вираження

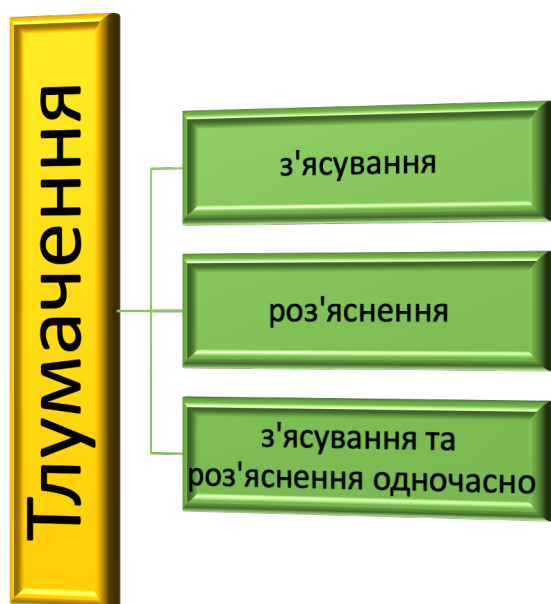
у певному документі (рішення суду, податкове роз'яснення, юридична консультація тощо). Є наукові підходи, які замість термінів «динамічний» та «статичний» оперують термінами «процес» і «результат» відповідно.

Контрольні запитання

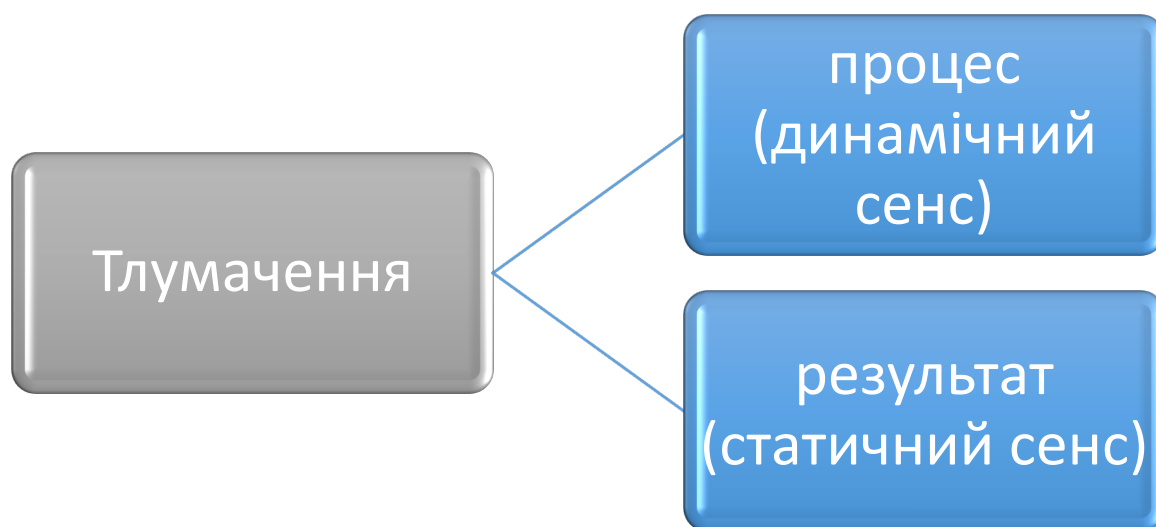
1. Що таке тлумачення?
2. Якими термінами позначається поняття тлумачення?
3. В чому полягає тлумачення як з'ясування?
4. В чому полягає тлумачення як роз'яснення?
5. Що таке статичний сенс тлумачення і чим він відрізняється від динамічного?

Таблиця 1

Таблиця 2

Таблиця 3

Тема 2

Юридичне тлумачення. Теоретичні та історичні аспекти

Питання юридичного тлумачення, як і питання тлумачення загалом, є неоднозначним, таким, яке також не має усталеного визначення. З одного боку, під юридичним тлумаченням розглядають тлумачення юридичних текстів, норм права. З іншого боку – розуміють це визначення у більш широкому сенсі – як тлумачення об'єктів (фактів, подій, явищ), пов'язаних з правом тим чи іншим чином.

Об'єктом юридичного тлумачення в найширшому сенсі є право, а також факти та явища навколишньої дійсності, які мають стосунок до права, мають юридичне значення (напр. свідчення свідків, результати експертизи, яка проводиться в межах розгляду кримінальної справи) тощо.

Вперше мова про юридичне тлумачення очевидно йшла в давньоримські часи у діяльності юристів та пізніше – глосаторів, які мали своїм завданням здійснювати саме юридичне тлумачення. Пізніше їх діяльність розвинулася у створення коментарів до актів законодавства, що було і є втіленням юридичного тлумачення. Сучасні коментарі до законів та кодексів детально пояснюють сутність норм права, виписаних офіційно-діловою мовою, роблять їх більш зручними та дозволяють розібратися у них звичайним людям без фахової юридичної освіти.

Водночас, не завжди діяльність з тлумачення норм права була настільки відкритою. Історія знає часи, коли здійснення тлумачення актів законодавства заборонялося (навіть під страхом смертної кари). Прикладами є імператори Юстиніан та Наполеон, а також середньовічні Австрія та Пруссія.

З-поміж видів юридичного тлумачення виділяють офіційне (автентичне – якщо видане самим органом, який видав відповідний акт) та неофіційне. Останнє здійснюється пересічними громадянами та не має юридичної сили, в той час як офіційне тлумачення (наприклад здійснене Конституційним судом України) має чіткі юридичні наслідки.

Об'єктом юридичного тлумачення в найширшому сенсі є право, а також факти та явища навколишньої дійсності, які мають стосунок до права, мають юридичне значення (напр. свідчення свідків, результати експертизи, яка проводиться в межах розгляду кримінальної справи) тощо.

Контрольні запитання

1. Що таке юридичне тлумачення?
2. Що таке об'єкт юридичного тлумачення?
3. Які види юридичного тлумачення виділяються?
4. Хто забороняє здійснювати юридичне тлумачення?
5. В чому була мета забороняти здійснювати юридичне тлумачення?

Юридичне тлумачення

з'ясування чи
роз'яснення об'єкту,
яке має юридичне
значення

Таблиця 4

Таблиця 5

Таблиця 6

Тема 3

Юридичне тлумачення в романо-германській правовій сім'ї

Романо-германська правова сім'я базується на підвалинах римського права, яке велику частину своїх джерел тримало у письмовій формі, а також подарувало світовому юридичному світові переваги кодифікації. Це сприяло виробленню специфічних особливостей юридичного тлумачення у цій правовій сім'ї.

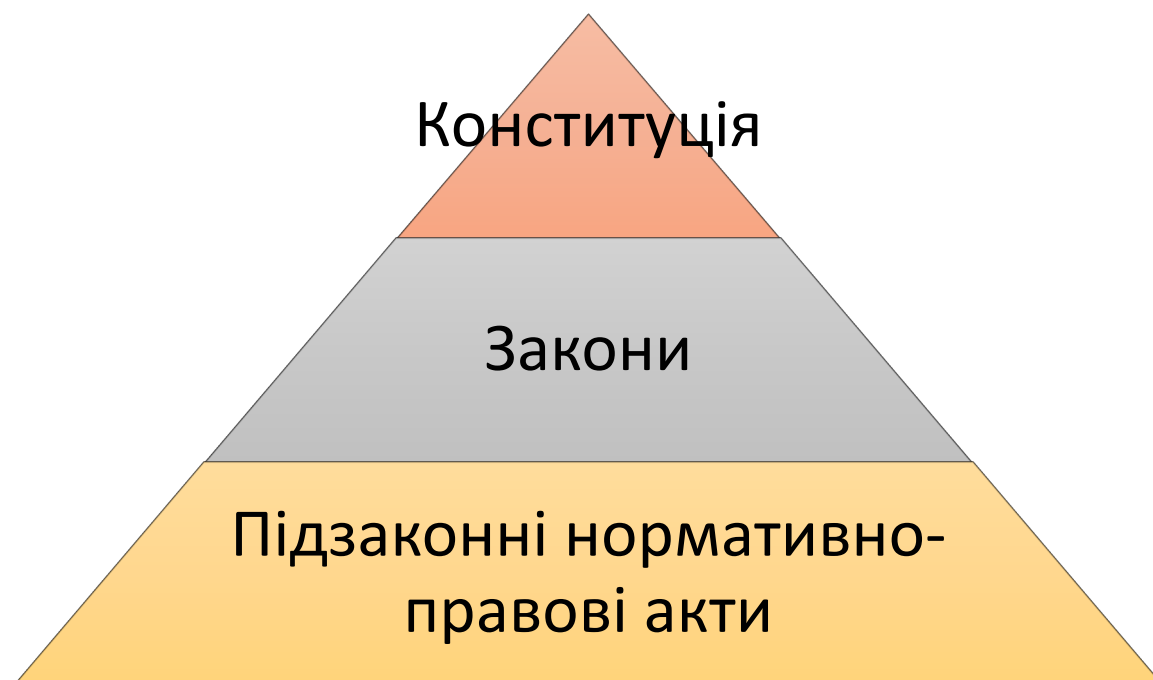
Інтерпретатор при здійсненні тлумачення в романо-германському праві має брати до уваги ієрархію нормативно-правових актів, чітко визначити місце відповідної норми права в системі права відповідної держави. Здійснена кодифікація найбільш затребуваних норм (напр. цивільного чи кримінального права) полегшує це завдання, оскільки вони містяться в єдиних нормативно-правових актах – кодексах, які, як правило, мають свою структуру.

Крім того, в романо-германському праві особлива увага приділяється правовим колізіям та прогалинам в праві. В таких випадках інтерпретатор має чітко дотримуватися загальновідомих правил подолання правових колізій і заповнення прогалин в праві, які є надбанням науки загальної теорії права.

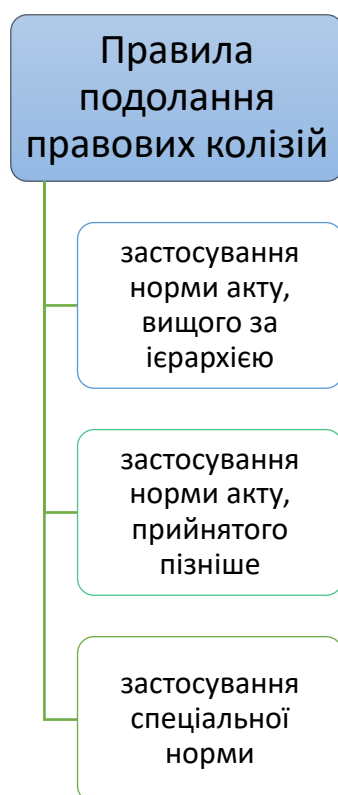
В переважній більшості випадків в межах романо-германського права судді не зобов'язані дотримуватися прецеденту, однак, в багатьох державах цієї правової сім'ї є спеціальні норми, які вимагають дотримання цього правила зокрема стосовно рішень вищих судів, тому інтерпретатору варто розуміти такі вимоги та бути обізнаним із відповідною судовою практикою.

Контрольні запитання

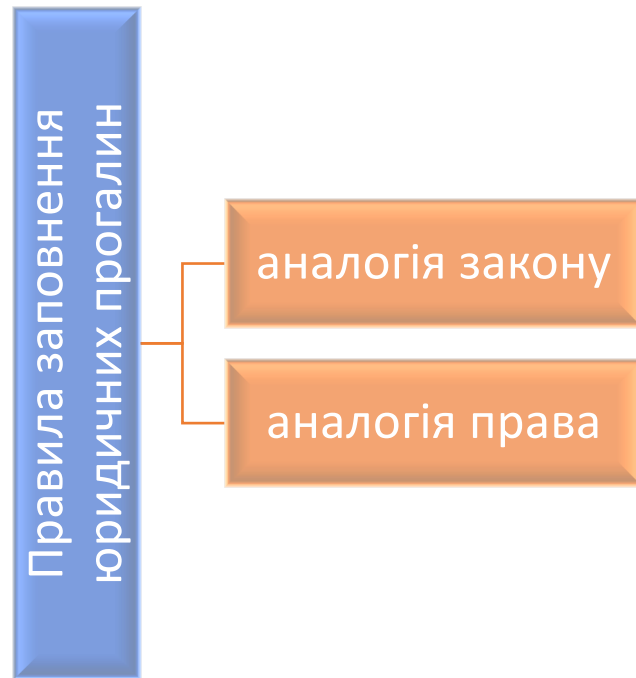
1. Що таке романо-германська правова сім'я?
2. Як визначити місце норми права в ієрархії нормативно-правових актів?
3. Чим кодифікація норм права допомагає здійснювати юридичне тлумачення?
4. Що таке правові колізії та які правила їх подолання?
5. Що таке прогалини в праві та які правила їх подолання?

Таблиця 7: Ієрархія джерел права

Таблиця 8

Таблиця 9

Тема 4

Юридичне тлумачення в англосаксонській правовій сім'ї

Англосаксонська правова сім'я сформувалася приблизно в той же час, що і романо-германська, однак, мала дещо інший фундамент. За наявності законодавства (писаного права), як і в романо-германській сім'ї, англосаксонська більшої ваги надає судовим прецедентам. Така концепція сформувалася еволюційно через діяльність так-зованих «судів справедливості (courts of equity)», які діяли на противагу «судам права (courts of law)». Перші сильно залежали від рішень попередників, тому еволюційно сформувалося правило про їх обов'язковість за однакових чи схожих умов.

В англосаксонському праві інтерпретатору слід розуміти, що прецедентними є не всі рішення, але рішення вищих судів стосовно нижчих в ієрархії. Прецедентом є не все рішення, а лише частина, яка формулює норму права – *ratio decidendi*. Інші частини прецедентного рішення можуть використовуватися в аргументації для пояснення вибору саме цього прецеденту.

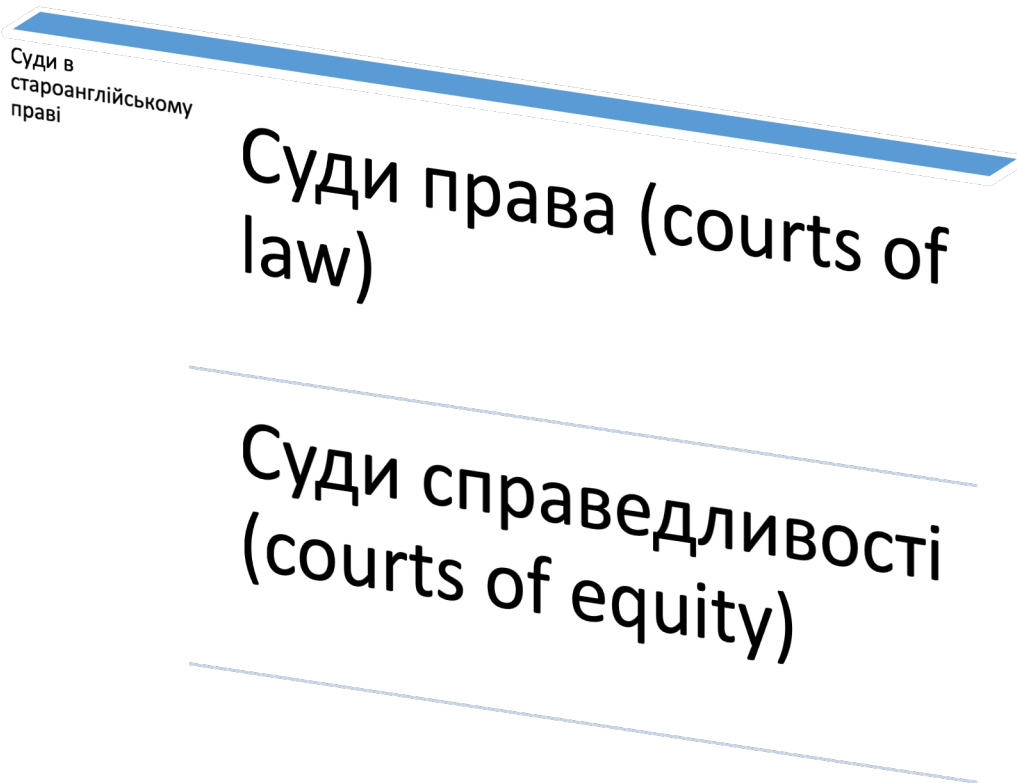
Окремо слід наголосити, що попри велику залежність від прецеденту, англосаксонське право теж має свою систему, ієрархію норм, які також слід враховувати під час здійснення юридичного тлумачення. Норма прецеденту стоїть в ієрархії нижче за норму відповідного нормативно-правового акту. Інші правила юридичного тлумачення застосовуються в англосаксонському праві так само, як і в романо-германському.

Інтерпретатор також повинен брати до уваги, що в англосаксонському праві популярним є застосування прецедентів, сформульованих судами інших англосаксонських держав там, де вони не суперечать принципам і нормам права держави застосування.

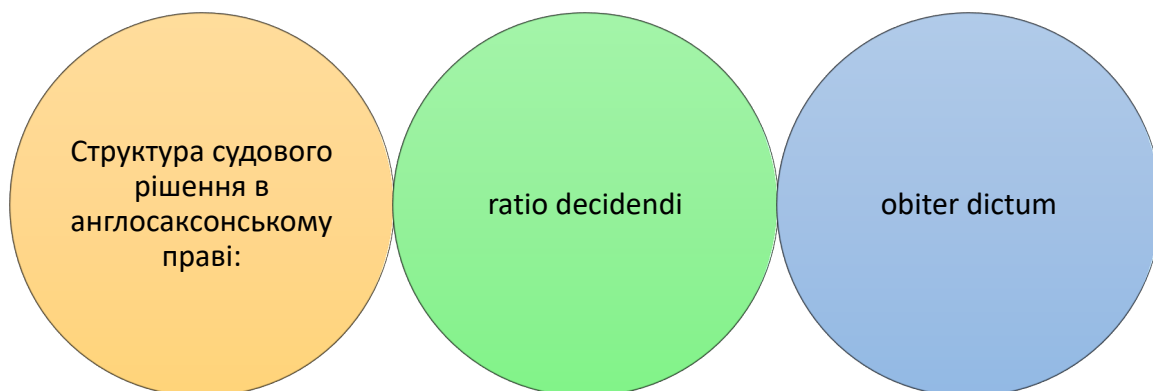
Контрольні запитання

1. Що таке суд права і чим він відрізняється від суду справедливості в англосаксонському праві?
2. Що таке прецедент?
3. Що таке *ratio decidendi*?
4. Яке місце прецеденту в правовій системі англосаксонських держав?

5. Коли застосовуються прецеденти, видані судами інших англосаксонських держав?

Таблиця 10

Таблиця 1

Тема 5

Юридичне тлумачення в мусульманській правовій сім'ї: загальний огляд

Мусульманська правова сім'я є унікальною своїм поєднанням суто релігійних та власне правничих норм. На відміну від романо-германської та англосаксонської, які сповідують принцип відділення релігії від права, мусульманська правова сім'я тісно переплетена з ісламською релігією та на ній базується.

Основною ознакою мусульманського права є його общинність. Умма (община) є основою для повсякденного життя, а відповідно – і права. Саме право сформульоване у чотирьох основних джерелах – Корані, Сунні, Іджмі та Киясі і розвивається у вченнях ісламських богословів, які саме й можуть здійснювати тлумачення права, формуючи таким чином відповідні правові школи – мазхаби. З практичної точки зору, тлумачення норм ісламського права належить голові відповідної общини (умми) – імаму, і його тлумачення (фетви) є обов'язковим для всіх членів цієї общини. Ісламські судді кадї мають значно меншу роль у тлумаченні права, і переважно лише його застосовують.

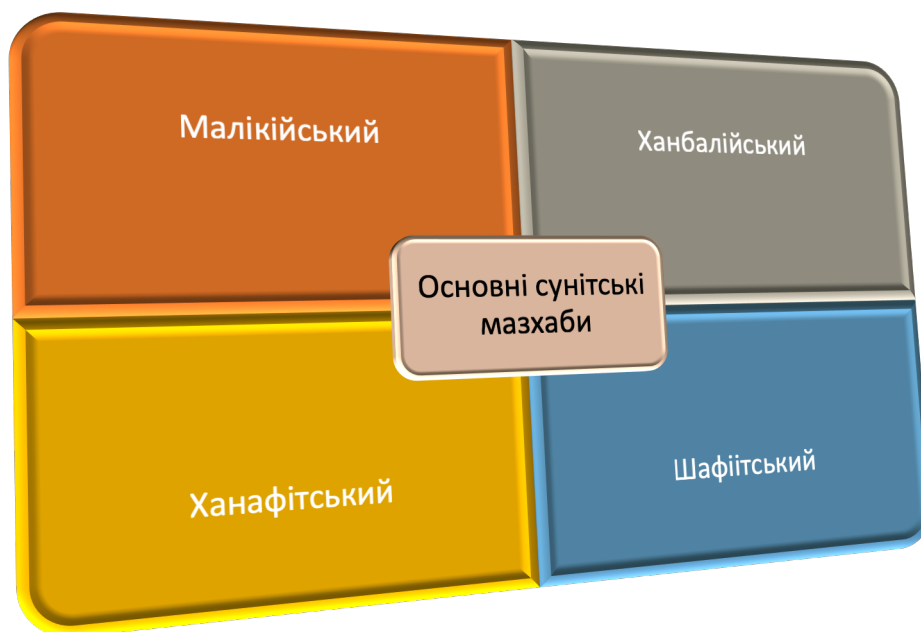
При тлумаченні норм ісламського права окрім власне релігійних норм щодо ієрархії джерел, статусу інтерпретатора тощо слід брати до уваги статус самого ісламського права у відповідній державі, адже деякі з них цілком і повністю ним керуються, а деякі – його застосовують лише частково, переважно до питань сімейного, рідше – кримінального права. Решта відносин в таких державах регулюється відповідно до традицій англосаксонського чи романо-германського права. В такому випадку застосовуються правила, характерні для романо-германської чи англосаксонської правових сімей.

Контрольні запитання

1. В чому особливості мусульманського права у порівнянні з романо-германським та англосаксонським?
2. Які основні джерела ісламського права?
3. Що таке мазхаб?
4. В чому полягає роль імаму і виданих ним фетв?
5. Яка роль кадї в питаннях юридичного тлумачення?

Таблиця 12: Джерела мусульманського права

Таблиця 13

Тема 6

Основні теорії юридичного тлумачення та їх особливості

Теорій юридичного тлумачення існує величезна кількість. Щодня з'являється на світ одна-дві-три, а то й більше теорій. Водночас, переважна більшість дослідників виділяє три: текстуалістичну, оригіналістичну (теорію намірів) та телеологічну.

В текстуалістичній теорії в основі уваги інтерпретатора стоїть текст об'єкта тлумачення. Саме текст має передати відповідне повідомлення, яке з'ясовується та/або роз'яснюється. Особливо суворі варіації цієї теорії не дозволяють відходити від букви тексту. Єдиним винятком є словник. Дана теорія є з одного боку найпростішою в застосуванні, однак з іншого – часто є причиною бюрократії та різного роду юридичних казусів.

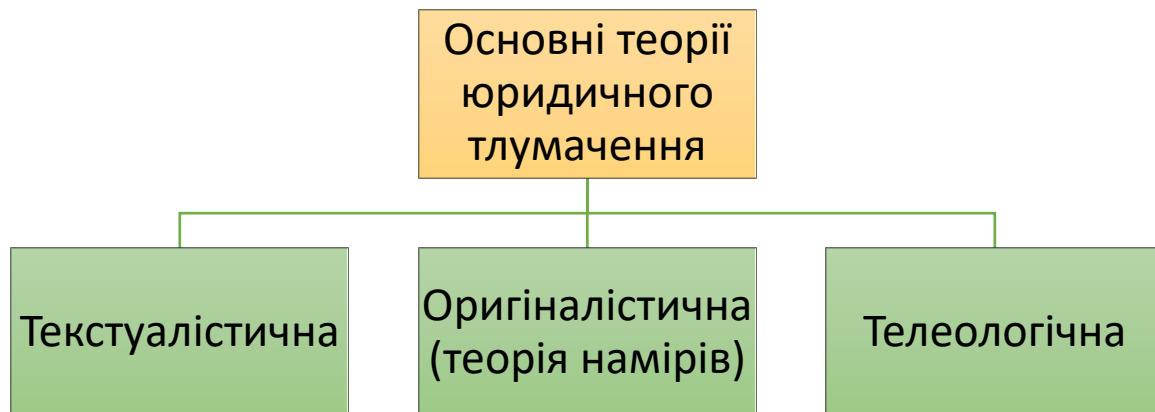
Оригіналістична теорія (теорія намірів) в основі має концепт тлумачення оригінальної волі автора (чи авторів). Вона дозволяє відійти від тексту, що є її перевагою, однак вона має і низку недоліків. Перший – те, що не у всіх випадках можна чітко встановити волю автора (чи авторів), оскільки їх може бути багато, вони можуть забути свої наміри або їх взагалі неможливо знайти. Другий – те, що наміри автора не є статичною одиницею, і здатні змінюватися. Непоодинокі випадки, що самі автори, перечитуючи написане, вкладають в свій же текст уже в ролі інтерпретаторів інший зміст ніж той, який вони в нього вкладали коли текст писали.

Телеологічна теорія (цільова теорія) базується на принципі, що кожен об'єкт тлумачення (передусім – норма права) має свою ціль існування, виконує свою функцію. І саме цю функцію і має розкрити інтерпретатор під час здійснення тлумачення. Ця теорія попри «благородну» мету, дуже складна для втілення, оскільки визначення відповідної цілі існування вимагає не лише з'ясування цієї мети для себе, а й роз'яснення для інших, і саме це роз'яснення стикається часто з великими труднощами.

Контрольні запитання

1. Що таке теорія юридичного тлумачення?
2. Скільки теорій юридичного тлумачення існує в світі?
3. В чому сутність текстуалістичної теорії юридичного тлумачення?

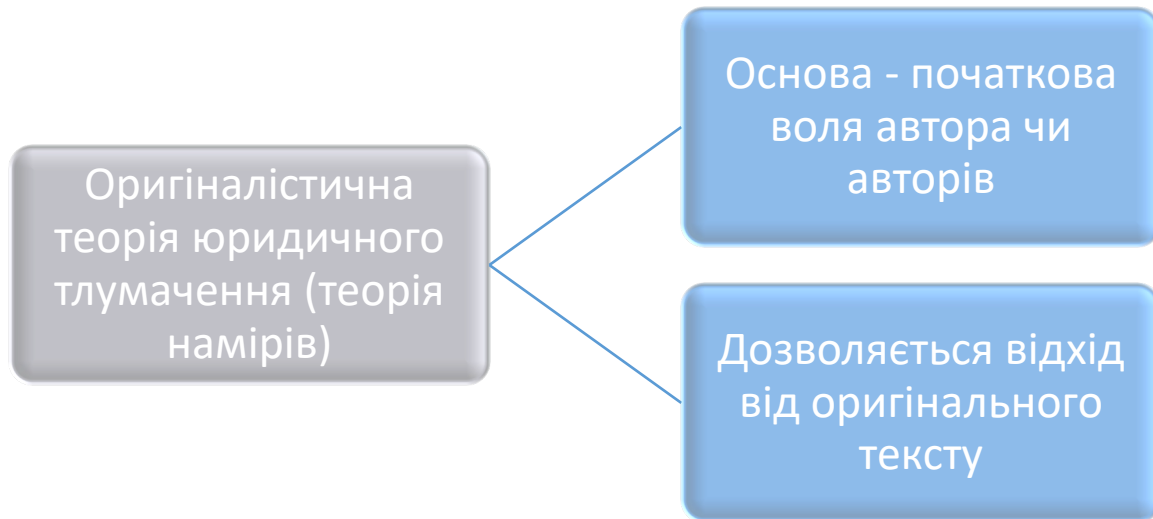
4. В чому сутність оригіналістичної теорії тлумачення?
5. В чому сутність телеологічної теорії тлумачення?

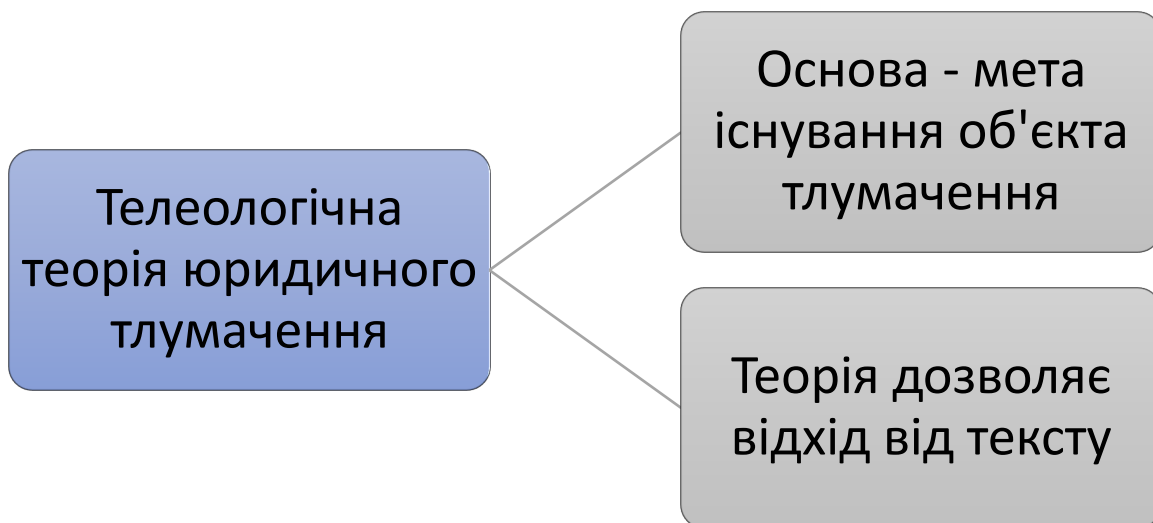
Таблиця 14

Таблиця 15

Таблиця 16

Таблиця 17

Тема 7

Тлумачення конституцій, законів та інших нормативно-правових актів

Тлумачення конституцій, законів та інших нормативно-правових актів складає собою серце роботи юристів-практиків, а також значну частину часу, відведеного на роботу юристів-науковців. Саме конституції та закони й інші нормативно-правові акти попри всі відмінності становлять основу правового регулювання в усіх правових сім'ях і саме до їх тлумачення зводиться увага у переважній більшості наукових та науково-практичних матеріалів.

Важливою ознакою даних об'єктів тлумачення є наявність тексту. В переважній більшості випадків, здійснюючи тлумачення нормативно-правових актів, інтерпретатор працює з писаним документом, який має чіткі атрибути, а відповідно – це полегшує роботу з тлумачення змісту норм, які в ньому містяться.

При тлумаченні конституцій слід пам'ятати, що конституційні норми – норми прямої дії, і від їх тлумачення залежить тлумачення підлеглих відповідній конституції норм нормативно-правових актів. Вони (ці тлумачення конституційних норм) закладають фундамент для тлумачення інших нормативно-правових актів. Загальний характер формулювання конституційних норм вимагає уважності і орієнтації на принципи права. Тлумачення конституційних норм повинно відповідати духу закладених у ній принципів. Не слід також забувати і за офіційні тлумачення органу конституційної юрисдикції, які (при їх наявності) слід обов'язково враховувати.

Тлумачення законів та інших нормативно-правових актів слід обов'язково узгоджувати з конституційними нормами, а також узгоджувати між собою в межах їх ієрархії та предмету регулювання. Слід також намагатися здійснювати тлумачення уніфіковано, не допускаючи значних відхилень у значенні різнопредметних норм права одного рівня регулювання. Найбільш значимі закони та інші нормативно-правові акти часто коментуються як профільними органами публічної влади, так і науковцями. Дані коментарі (за деякими невеликими винятками) не є обов'язковими, але є орієнтирами для інтерпретатора, оскільки часто враховують ще і судову практику у відповідній сфері.

Контрольні запитання

1. В чому полягає спрощеність юридичного тлумачення конституцій, законів та інших нормативно-правових актів у порівнянні з іншими об'єктами тлумачення?
2. В чому полягає специфіка тлумачення конституційних норм?
3. В чому полягає специфіка тлумачення норм законів?
4. В чому полягає специфіка тлумачення норм підзаконних нормативно-правових актів?
5. Яка роль коментарів до законодавства для юридичного тлумачення?

Таблиця 18

Таблиця 19

Тема 8

Тлумачення договорів

Договори складають основу приватноправового регулювання суспільних відносин в переважній більшості держав. Переважно це стосується цивільних правовідносин. Специфіка договору полягає в тому, що він є дво- або багатостороннім правочином, в якому зафіксована воля сторін, які його укладали.

Ця специфіка спричиняє схожі проблеми для інтерпретатора, як і проблеми, з якими він стикається при тлумаченні нормативно-правових актів. Найперша – це складність встановити волю сторін особливо якщо договір був укладений давно і довгий час діяв. Могли змінитися обставини, середовище, а відповідно – могли б змінитися й наміри сторін, які договір укладали. Друга – вимоги законодавства. Цей аспект вимагає належної уваги адже слід розуміти чи здійснюється тлумачення чинного чи нечинного договору, і який взагалі статус відповідних його норм. Третя – технічна. Договори часто укладаються не юристами, а формулюються і виписуються професійними юристами, тому інтерпретатор при тлумаченні повинен чітко розрізняти техніко-юридичну сторону відповідного тексту договору і сутнісну. У випадку першої слід звертатися за роз'ясненнями до юристів, які працювали над договором, а у випадку другої – до сторін, які його укладали.

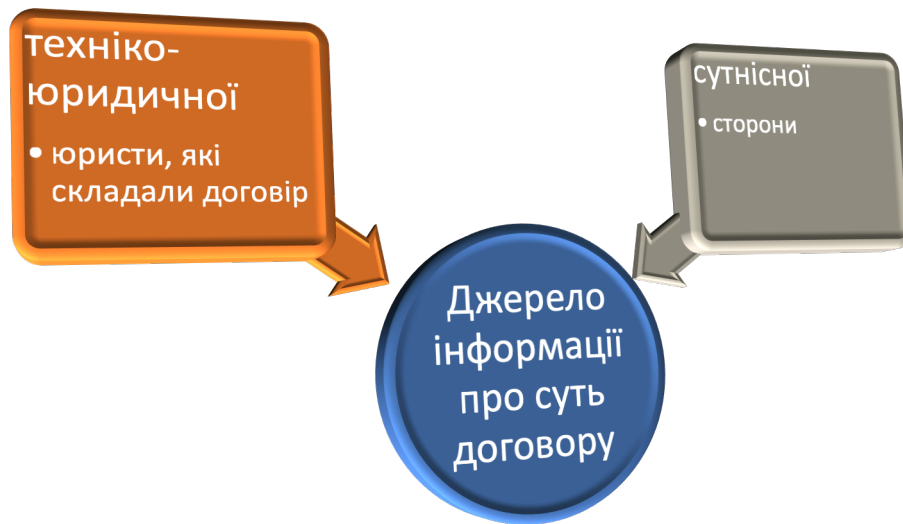
Крім того, серед договорів набагато частіше зустрічаються укладені в неписьмовій формі (конклюдентній, усній) ніж серед нормативно-правових актів. При тлумаченні таких договорів додатково слід здійснювати доведення як факту існування такого договору, так і конкретики його положень, що часто може бути досить складно.

Окрім загальних теоретичних правил тлумачення договорів, цивільні кодекси часто мають спеціальну норму, яка регулює порядок тлумачення договорів у відповідній державі. За його наявності, ним слід користуватися в першу чергу.

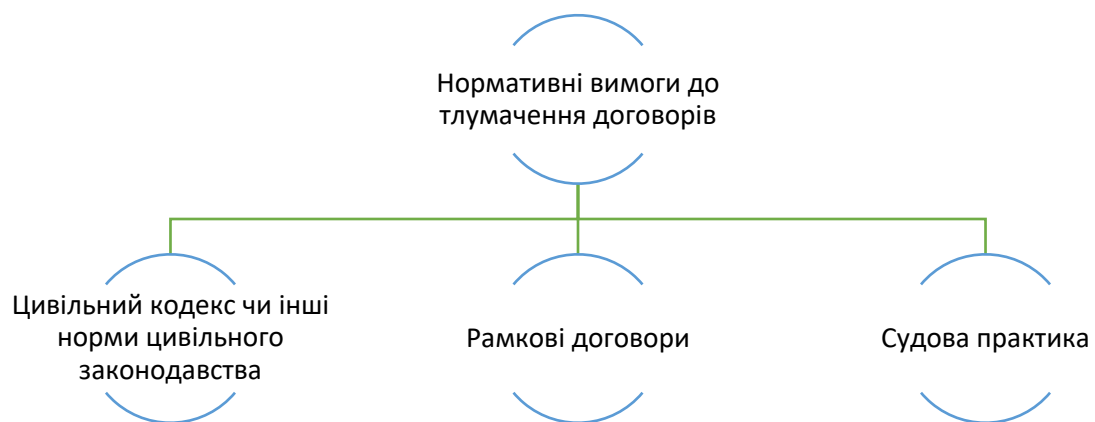
Контрольні запитання

1. Чим договір відрізняється від нормативно-правового акту в аспекті його тлумачення?
2. Як співвідноситься дія норм нормативно-правових актів та норм договорів?

3. Хто є джерелом інформації для інтерпретатора про техніко-юридичну частину договору?
4. Хто є джерелом інформації для інтерпретатора про сутнісну частину договору?
5. Де найчастіше містяться нормативні вимоги до тлумачення договорів?

Таблиця 20

Таблиця 21

Тема 9

Тлумачення міжнародних договорів

Тлумачення міжнародних договорів має свою специфіку, оскільки міжнародні договори мають подвійну природу. З одного боку, це документи, створені відповідно до норм міжнародного публічного права, а з іншого – при здійсненні їх тлумачення в національному праві – вони стають частиною національного законодавства.

В останньому випадку існує дві моделі – моністична, коли міжнародне і національне право становлять єдиний правопорядок, і міжнародні договори приймаються до національного права без змін тексту; і дуалістична, яка розглядає міжнародне і національне право як два окремі правопорядки. В такому випадку при введенні міжнародного договору до національного права приймається національний нормативно-правовий акт (найчастіше – закон), до якого вноситься текст відповідного міжнародного договору.

При здійсненні тлумачення міжнародних договорів слід починати з того, що вони формуються відповідно до норм міжнародного публічного права, де основне регулювання має Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року. Кожен міжнародний договір слід перевіряти на предмет відповідності нормам цієї конвенції.

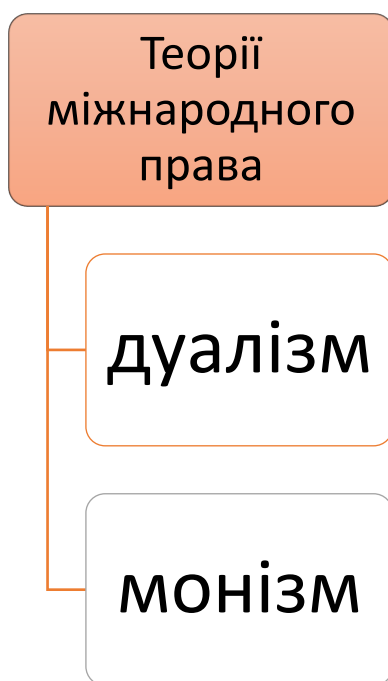
На рівні міжнародного права слід тлумачити норми міжнародного договору з огляду не лише на його текст, а також і на принципи міжнародного права, а також на рішення міжнародних судів, які його вже тлумачили раніше.

На рівні національного права додатково слід з'ясувати статус даного міжнародного договору на рівні національного права, а далі керуватися вимогами до тлумачення відповідних національних нормативно-правових актів, не забуваючи про його оригінальний міжнародно-правовий характер з огляду на норми статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, яка забороняє посилалися на норми національного законодавства для виправдання порушення норм міжнародних договорів.

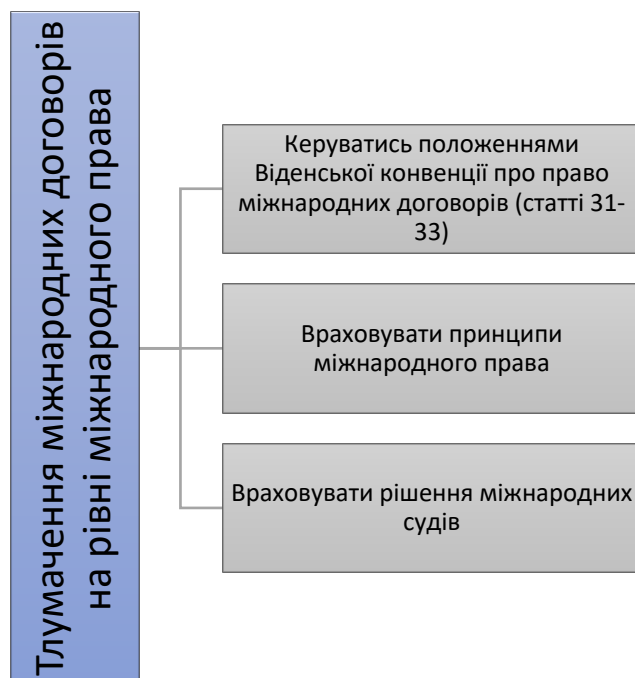
Крім того, інтерпретатору не слід забувати, що міжнародний документ також є договором, тому його стосуються також правила тлумачення звичайних договорів там, де вони не суперечать тлумаченням, які підтримують його міжнародно-правовий статус та статус схожий з національним нормативно-правовим актом.

Контрольні запитання

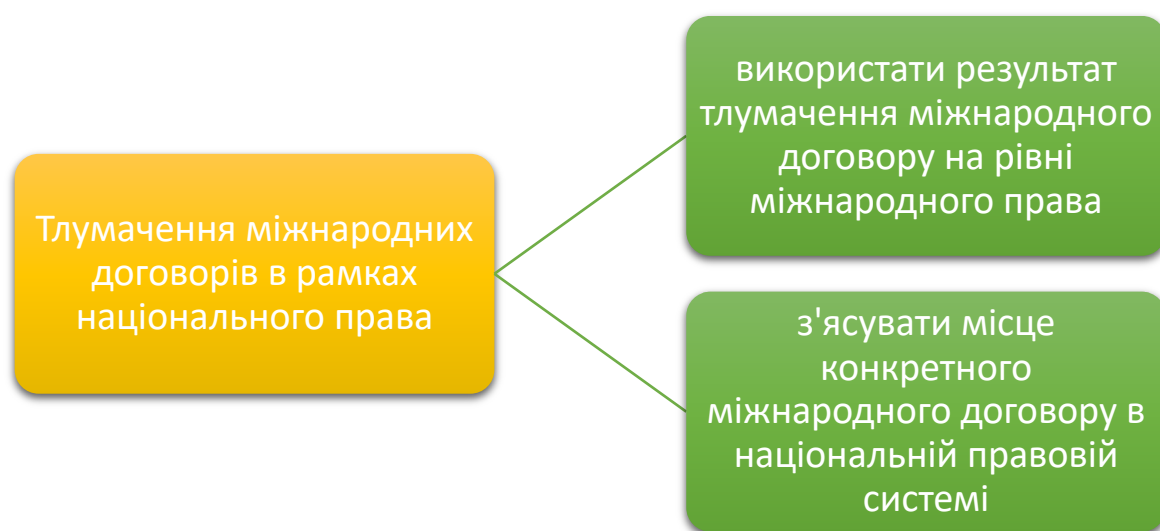
1. В чому особливість тлумачення міжнародних договорів у порівнянні з нормативно-правовими актами?
2. В чому різниця між моністичним та дуалістичним підходом до ролі міжнародних договорів у національному праві?
3. В чому полягає особливість тлумачення міжнародного договору на рівні міжнародного права?
4. В чому полягає особливість тлумачення міжнародного договору на рівні національного права?
5. В чому полягає особливість тлумачення міжнародного договору з огляду на його договірну природу?

Таблиця 22

Таблиця 23

Таблиця 24

Таблиця 25

Рекомендована література

Основна

1. Alexander Volokh. Choosing Interpretive Methods: A Positive Theory of Judges and Everyone Else New York University Law Review Volume 83 Number 2 June 2008;
2. Brian Bix. Law, Language, and Legal Determinacy Clarendon Press Oxford, 1993;
3. David J. Bederman. Revivalist Canons and Treaty Interpretation // University of California Los Angeles Law Review. April, 1994;
4. David Couzens Hoy. Hermeneutical and Poststructuralist Perspectives // South California Law Review. January, 1985;
5. Dennis Patterson. The Poverty of Interpretive Universalism: Toward the Reconstruction of Legal Theory // Texas Law Review. November 1993;
6. Gabriela Shalev. Interpretation in Law: Chief Justice Barak's Theory // Israel Law Review. Summer, 2002;
7. George A. Martinez. Some Thoughts on Law and Interpretation // Southern Methodist University Law Review. July/August, 1997;
8. Hans Lindahi. Dialectic and Revolution: Confronting Kelsen and Gadamer on Legal Interpretation // Cardozo Law Review January, 2003;
9. Hermeneutics, religion, and ethics. Hans-Georg Gadamer; translated by Joel Weinsheimer. - New Haven, CT : Yale University Press, 1999;
10. Ian Maclean. Interpretation and meaning in Renaissance: the case of law. - Cambridge University Press, 1992;
11. Law and interpretation: essays in Legal Philosophy. Edited by Andrei Marmor. - Clarendon Press Oxford, 1995;
12. Paul Campos. Three Mistakes About Interpretation // Michigan Law Review. November, 1993;
13. Philip P. Frickey. Faithful Interpretation // Washington University Law Quarterly, 1995;
14. Richard Stith. Securing the Rule of Law Through Interpretive Pluralism: An Argument from Comparative Law Hastings // Constitutional Law Quarterly. Spring, 2008;
15. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.

Додаткова

1. David M. Gossett. Chevron, Take Two: Deference to Revised Agency Interpretations of Statutes // University of Chicago Law Review. Spring, 1997;
2. David J. Stouffer. Statutory Interpretation: Looking Back, Looking Forward // Rutgers Law Review. Spring 2006;
3. Florian Becker, Angus Campbell. International Treaties in Germany: the legislative Competence of Parliament and the Interpretative Competence of the Courts // European Public Law Volume 13, Issue 2, 2007;
4. Mátyás Bódig. Legal Interpretation, Intentionalism and the Authority of Law // Acta Juridica Hungarica 48, No. 2, June 2007;
5. Mikhail G. Rozenberg. The Civil Code of the Russian Federation and International Agreements // McGill Law Journal, September 1999;
6. Oreste Pollicino. Constitutional Court at the crossroads between constitutional parochialism and co-operative constitutionalism Judgments No. 348 and 349 of 22 and 24 October 2007 // European Constitutional Law Review. Volume 4 Issue 2, 2008;
7. Spring Yuen-Ching Fung. Interpreting the Bilingual Legislation of Hong Kong // Hong Kong Law Journal, 1997;
8. Carlos Manuel Vázquez. Treaties as law of the Land: the Supremacy Clause and The Judicial Enforcement of Treaties // Harvard Law Review. December 2008;
9. Curtis J. Mahoney. Treaties as Contracts: Textualism, Contract Theory, and the Interpretation of Treaties // The Yale Law Journal. January 2007;
10. Jiri Janko. Linguistically Integrated Contractual Interpretation: Incorporation Semiotic Theory of Meaning-Making into Legal Interpretation // Rutgers Law Journal. Winter 2007;
11. Alan Boyle and Christine Chinkin. The Making of International Law. - Oxford University Press, 2007;
12. Anne-Marie Slaughter, William Burke-White. The Future of International Law is Domestic (or the European Way of Law) // Harvard International Law Journal. Summer 2006;
13. Christian N. Okeke. International Law in the Nigerian Legal System // California Western International Law Journal. Spring 1997;
14. Duncan French. Treaty Interpretation and the Incorporation of Extraneous Legal Rules // International and Comparative Law Quarterly. April 2006;
15. David J. Bedermann. Medellín's New Paradigm for Treaty Interpretation // American Journal of International Law. July 2008;

16. Edward Morgan, Ofer Attias Rabbi Kahane. International Law, and the Courts: Democracy Stands on its Head // Temple International and Comparative Law Journal. Fall 1990;
17. Gregory Klass. Three Pictures of Contract: Duty, Power, and Compound Rule // New York University Law Review. December 2008;
18. Harold Hohgju Koh. The United States Constitution and International Law: International Law as Part of Our Law // American Journal of International Law. January 2004;
19. Harold Hogju Koh, John Nowak, Grover Joseph Rees, Abraham D. Sofaer. The Treaty Power // University of Miami Law Review, September 1988;
20. Ilona Cheyne. International Agreements and the European Community Legal System // European Law Review, 1994;
21. Jacques H.J. Bourgeois. Effects of International Agreements in European Community Law: are the dice cast? // Michigan Law Review. April/May 1984;
22. James C. Wolf. The Jurisprudence of Treaty Interpretation // U.C. Davis Law Review. Spring 1988;
23. Jeffrey Talpis, Nick Krnjevic. The Hague Convention on Choice of Court Agreements of June 30, 2005: The Elephant that Gave Birth to a Mouse // Southwestern Journal of Law and Trade in the Americas, 2006;
24. John O. McGinnis and Ilya Somin. Should International Law Be Part of Our Law // Stanford Law Review. March 2007;
25. Jordan J. Paust. International Law as Law of the United States: Trends and Prospects // Chinese Journal of International Law, 2002;
26. Katherine Reece Thomas. The Changing Status of International Law in English Domestic Law // Netherlands International Law Review, 2006;
27. Louis Henkin. International Law as Law in the United States // Michigan Law Review. April 1984/May 1984;
28. Malcolm N. Shaw. International Law 5th edition. - Cambridge University Press, 2003;
29. Martin A. Rogoff. Interpretation of International Agreements by Domestic Courts and the Politics of International Treaty Relations: Reflections on some Recent Decisions of the United States Supreme Court // The American University Journal of International Law & Policy, 1996;
30. Martin A. Rogoff, Barbara E. Gauditz. The Provisional Application of International Agreements // Maine Law Review, 1987;
31. Michael L. Boyer. Contract as Text: Interpretive Overlap in Law and Literature // Southern California Interdisciplinary Law Journal. Spring 2003;

32. Philip Sales, Joanne Clement. International Law in Domestic Courts: The Developing Framework // Law Quarterly Review. July 2008;
33. Scott M. Sullivan. Rethinking Treaty Interpretation // Texas Law Review. March 2008;
34. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики. – К.: Таксон. 2002. – 344 с.;
35. Трагнюк О. Національний суд і тлумачення міжнародних договорів // Юридичний журнал No. 4. – 2003.

Приклади тестових завдань з курсу «Юридичне тлумачення»

1. Що собою являє тлумачення?

- А. Процес
- Б. Результат
- В. Процес і результат одночасно
- Г. Ідею

2. Яким терміном не позначається тлумачення?

- А. Екзегеза
- Б. Емфітевзис
- В. Інтерпретація
- Г. Трактуння

3. Який давньогрецький бог дав назву науці про тлумачення?

- А. Зевс
- Б. Рамзес
- В. Гефест
- Г. Гермес

4. В якій науці окремо не вивчається тлумачення?

- А. Теологія
- Б. Юриспруденція
- В. Валеологія
- Г. Філологія

5. Хто вважається засновником терміну *interpretacio*?

- А. Давньоримські юристи
- Б. Давньогрецькі філософи
- В. Середньовічні монахи
- Г. Вавилонські мудреці

6. Якого стану може набувати тлумачення за своєю суттю?

- А. Кінетичного
- Б. Метафізичного
- В. Термоядерного

Г. Статичного

7. Що з наведеного нижче не може бути об'єктом тлумачення?

- А. Текст
- Б. Символ
- В. Образ
- Г. Божество

8. Що з наведеного не може вважатися юридичним тлумаченням?

- А. Тлумачення поеми
- Б. Тлумачення результатів експертизи
- В. Тлумачення заповіту
- Г. Тлумачення договору

9. В якій формі не може існувати норма права?

- А. В конвергентній
- Б. В усній
- В. В конклюдентній
- Г. В писаній

10. Що з наведеного нижче можна вважати результатом юридичного тлумачення?

- А. Угоду
- Б. Запрошення
- В. Коментар
- Г. Вигук

11. Якого з видів юридичного тлумачення не існує?

- А. Офіційне
- Б. Публіцистичне
- В. Неофіційне
- Г. Автентичне

12. Який з органів публічної влади уповноважений надавати офіційне тлумачення?

- А. Сільська рада
- Б. Орган конституційної юрисдикції

- В. Міністерство
- Г. Орган законодавчої влади

13. Який з органів публічної влади не може надавати автентичне тлумачення?

- А. Орган конституційної юрисдикції
- Б. Суд загальної юрисдикції
- В. Адміністративний суд
- Г. Господарський суд

14. В якій державі з наведених нижче юридичне тлумачення заборонялося?

- А. В Болгарії
- Б. В Австрії
- В. В Іспанії
- Г. В Польщі

15. Який з наведених нижче імператорів відомий тим, що забороняв юридичне тлумачення?

- А. Рамзес
- Б. Наполеон
- В. Стефан Баторій
- Г. Карл Великий

16. Для чого здійснюється кодифікація законодавства?

- А. Для освоєння виділених коштів
- Б. Для створення нових норм права
- В. Для полегшення користування існуючими нормами права
- Г. Для створення ідеальної держави

17. Розмістіть в правильному порядку за ієрархією наведені нижче нормативно-правові акти:

- А. Розпорядження міського голови
- Б. Конституція
- В. Закон
- Г. Указ Президента

18. Який з наведених нижче не є способом подолання юридичних колізій?

- А. Застосування спеціальної норми

- Б. Застосування норми акту, прийнятого пізніше
- В. Застосування норми акту, вищого за ієрархією
- Г. Застосування норми акту, прийнятого новообраним колегіальним органом

19. Який спосіб заповнення прогалин в праві потребує більших вмінь і навичок з юридичного тлумачення?

- А. Аналогія закону
- Б. Аналогія права

20. Яка з наведених нижче не належить до класичних теорій юридичного тлумачення?

- А. Тлумачення здорового глузду
- Б. Телеологічне тлумачення
- В. Текстуалістичне тлумачення
- Г. Оригіналістичне тлумачення

21. До якого зовнішнього джерела дозволяє звертатись при тлумаченні текстуалістична теорія у найбільш суворій формі?

- А. Google
- Б. Записник
- В. Словник
- Г. Друг

22. Як називається результат застосування текстуалістичної теорії юридичного тлумачення, який призводить до абсурдного результату?

- А. Силос
- Б. Кускус
- В. Аґрус
- Г. Казус

23. Що з наведеного нижче не може вважатися текстом при застосуванні текстуалістичної теорії юридичного тлумачення?

- А. Ідея
- Б. Хвилина мовчання
- В. Чистий аркуш паперу
- Г. Порожній електронний листопад

24. Як найкраще з'ясувати оригінальну волю автора?

- А. Запитати його
- Б. Запитати тих, хто його знав
- В. Переглянути і вивчити письмові джерела, які він писав
- Г. Прослухати його виступ на Х-Фактор

25. Як найкраще з'ясувати волю законодавця?

- А. Запитати автора законопроекту
- Б. Вивчити матеріали парламентських обговорень
- В. Переглянути відповідну судову практику застосування закону
- Г. Вивчити сутність преамбули до закону та його основні засади

26. Як найкраще з'ясувати ціль існування норми права?

- А. Вивчити відповідну судову практику
- Б. Вивчити історію створення норми права
- В. Вивчити середовище, де норма права діє
- Г. Прочитати текст норми права

27. Яка особливість телеологічної теорії юридичного тлумачення робить її складною у застосуванні?

- А. Вона нечітко сформульована
- Б. Вона вимагає великої кількості пояснень
- В. Її положення суперечать принципу верховенства права
- Г. Вона дозволяє створювати нові норми права

28. Якою є роль глосарію при тлумаченні законів?

- А. Визначальною
- Б. Допоміжною
- В. Заперечувальною
- Г. Підтримуючою

29. При тлумаченні закону інтерпретатор в першу чергу керуватиметься:

- А. Текстом норми закону
- Б. Офіційним тлумаченням тексту норми закону органом конституційної юрисдикції
- В. Пояснювальною запискою до законопроекту
- Г. Судовою практикою застосування закону

30. Хто такий законодавець?

- А. Автор законопроекту
- Б. Колективний розум усіх дотичних до прийняття закону
- В. Депутати, які голосували за прийняття закону
- Г. Спікер парламенту

31. Чия воля визначається інтерпретатором під час тлумачення договору?

- А. Сторони, яка запропонувала його укласти
- Б. Сторони, яка прийняла пропозицію його укласти
- В. Спільна абстрактна воля сторін, яка визначається за допомогою інших засобів у договорі
- Г. Спільна конкретна воля сторін, яка визначається за допомогою інших засобів у договорі

32. За необхідності здійснити тлумачення дво- або багатомовного договору без визначення офіційної мови, інтерпретатор має опиратися на тлумачення

- А. Тексту англійською мовою (як найпоширенішою в світі)
- Б. Тексту рідною мовою інтерпретатора
- В. Тексту мовою, якою ведеться судочинство
- Г. Тексту офіційною мовою відповідної держави

33. У якого суб'єкта має інтерпретатор поцікавитись оригінальною волею за умови тлумачення техніко-юридичної частини договору?

- А. У юриста, який його складав
- Б. У бухгалтера, який його брав на облік
- В. У виконавця відповідної технічної роботи
- Г. У директора відповідного підприємства чи установи

34. У якого суб'єкта має інтерпретатор поцікавитись оригінальною волею за умови тлумачення сутнісної частини договору?

- А. У юриста, який його складав
- Б. У бухгалтера, який його брав на облік
- В. У виконавця відповідної технічної роботи
- Г. У директора відповідного підприємства чи установи

35. За умови наявності низки пов'язаних договорів та неузгодженостей їхніх глосаріїв, інтерпретатор повинен:

- А. Визначити основний договір і керуватися його глосарієм
- Б. За можливості користуватися глосарієм в актах законодавства
- В. Щоразу визначати необхідний термін самостійно
- Г. Звернутися до автора договору за роз'ясненням

36. При здійсненні тлумачення договору інтерпретатор не повинен брати до уваги:

- А. Подальшу практику застосування даного договору (в тому числі адміністративну та судову)
- Б. Акти законодавства, які регулюють порядок укладання та реалізації даного договору
- В. Конституцію відповідної держави
- Г. Коментарі вчених-юристів законодавства у даній сфері

37. Які з наведених нижче не є теоріями співвідношення національного та міжнародного права?

- А. Монізм
- Б. Агонізм
- В. Дуалізм
- Г. Монотеїзм

38. Який документ з наведених нижче не допоможе інтерпретатору здійснювати тлумачення ратифікованого міжнародного договору в дуалістичній державі?

- А. Текст міжнародного договору в оригіналі
- Б. Текст прийнятого парламентом відповідної держави нормативно-правового акту на виконання міжнародного договору
- В. Підготовчі матеріали парламентського розгляду міжнародного договору
- Г. Матеріали парламентського розгляду (обговорення під час прийняття відповідного нормативно-правового акту на виконання міжнародного договору)

39. Чи зобов'язаний інтерпретатор керуватися вченнями найбільш видатних юристів-науковців усіх народів при тлумаченні міжнародного договору?

А. Так, але лише в разі якщо інші джерела міжнародного права не дають відповіді на запитання

Б. Так, і в міжнародному, і в національному праві

В. Ні, оскільки такі вчення не є джерелом права

Г. Так, але тільки зі згоди автора вчення

40. Чи має інтерпретатор право витлумачити ратифікований міжнародний договір так, щоб він призвів до порушення норм міжнародного права і не призвів до порушення норм національного права?

А. Так

Б. Ні